

การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

MANAGEMENT OF SANGHA ORGANIZATION FOR BUDDHISM

STABILITY OF THAILAND

บำรุง พันธุ์บุบล* บุญทัน ดอกไธสง** ธัชชนันท์ อิศรเดช***

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ 3. เพื่อเสนอองค์ประกอบของการจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วิธีการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และหนังสือที่รวบรวมเกี่ยวกับหลักของการปฏิบัติ และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ 25 รูป/คน แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้เนื้อหาสอดคล้องตามความเป็นจริงที่เกิดจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 14 รูป/คน

ผลจากการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน มีประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาวิเคราะห์ 7 ประการด้วยกัน กล่าวคือ (1) ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด (2) ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด (3) ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด (4) ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด (5) ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด (6) ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และ (7) ปัญหาด้านความสัมพันธ์กับชุมชน แนวทางในการแก้ไขปัญหาในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ทั้ง 7 ประการนั้น วัดและคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญและตระหนักว่าวัดเป็นรากฐานสำคัญยิ่งในการคงอยู่ของพระพุทธศาสนา คณะผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์ทุกระดับควรมีความรับผิดชอบต่อวัดและพระสงฆ์โดยรวมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2. องค์ประกอบของการปกครองสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยการยึดหลักธรรมาธิปไตยในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์กร

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล จึงมีนัยของความสัมพันธ์กับสภาพบริบททางสังคมเป็นอย่างมาก และในความเป็นจริงการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ขององค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรใดก็ตาม ย่อมต้องมีพื้นฐานมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่องค์กรนั้น ๆ ดำรงอยู่เป็นหลัก การจัดองค์กรคณะสงฆ์จึงเป็นการจัดสภาพการเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาและการพัฒนาตนเองของสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ โดยพุทธวิธีในการจัดองค์กรของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล มี 3 นัย กล่าวคือ (1) การจัดตั้งและการจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล (2) การแบ่งงานในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล (3) การมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงมีลักษณะที่เป็นการเฉพาะและเหมาะสมกับธรรมชาติทางภูมิศาสตร์และสังคมอินเดียในสมัยนั้น ดังจะเห็นผลสำเร็จได้จากการที่พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงและแพร่หลายในสังคมอินเดียขณะนั้น

3. การบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยนั้น ควรปฏิบัติตามหลักการบริหารจัดการ แบบ 5M เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ผู้บริหารองค์กรวัดของคณะสงฆ์พึงมีการพัฒนาบุคลากร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารงานของวัดและคณะสงฆ์ กล่าวคือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ แบบ 5M สรุปได้ดังนี้คือ (1) M ตัวที่ 1 : (man) คือ คน/บุคลากรคณะสงฆ์ (2) M ตัวที่ 2 : (money) คือ “เงิน/งบประมาณ” ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ (3) M ตัวที่ 3 : (Materials) วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ (4) M ตัวที่ 4 : (Management) การบริหารจัดการวัด (5) M ตัวที่ 5 : (Moral) หลักคุณธรรม จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในการบริหารจัดการวัดแบบ 5M เป็นแนวทางไปสู่การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

ABSTRACT

This Dissertation aimed (1) to study the state of monastic organization management in Current, (2) to study the composition of monastic organization management, (3) to propose elements of monastic organization management for the stability of Buddhism in Thailand. This study was conducted based on the Tipitaka, Buddhist holy scripture, other related documents, texts, electronic media, and books. Data were taken from in-depth interviews of 25 informants, and then content analysis was performed in accordance with the facts derived from the interview, observations and the focus group of 14 informants.

1. The research results showed that during the time of Lord Buddha, the Sangha was ruled and managed by the Dhamma democratic principles. The emergence and existence of the Sangha clearly reflected its close relationship with the social context at that time. In fact, the emergence and existence of any organization must be based on the social environment in which that organization is existent. The Sangha organizations should therefore create favorable conditions for the education and development of their members of fraternal organizations. The Buddhist methods of management during the Buddha's life time were, namely, (1) the establishment and organization of the Sangha or clergy during the Buddha's life time, (2) the division of labor during the Buddha's life time, (3) the delegation of duty and responsibility during the Buddha's life time. Therefore, the organization of Buddhist Sangha at that time was specific and appropriate to the geographic nature and Indian society in those days which could be seen from the stability and prosperity of Buddhism prevalent in Indian society at that time.

2. As for the problems and barriers of Buddhist organization management in Thailand, seven important issues had been focused in this research: (1) the system and the model of management, (2) the leadership in management, (3) the personnel management, (4) budgetary management, (5) technology and tools for management, (6) environmental antiques / Buddhist arts / buildings / natural landscape, and (7) the community relationship. In any approach to solving these seven problems in the management of Buddhist organizations, the Sangha should realize that monasteries play the fundamental role in the persistence and continuity of Buddhism. The Sangha at all levels should be responsible for the overall management of all monasteries and Buddhist organizations more than before.

3. Strategic corporate management in order to promote the stability of Buddhism in Thailand should follow the principles of 5M management model with the goal to strive for success. The Sangha executives should therefore develop their personnel to enhance the administration of monasteries and Sangha clergy in these matters, namely (1) the administration, (2) the religious studies, (3) the propagation, (4) the educational support, (5) the public service, and (6) the public support. The 5M model is summarized as follows: (1) M1: (man) / staff /Sangha, (2) M2: (money) money / budget for management of Sangha,(3) M3: (materials) materials, equipment

for management of Sangha, (4) M4: (management) management of monasteries and Buddhist organization, (5) M5: (moral) moral integrity and applications. Based on the analysis of data for the current study, 5M model of management is considered effective and appropriate for the management of Buddhist organizations to ensure the stability and continuity of Buddhism and the Buddhist organizations in Thailand.

1. บทนำ

ในประเทศไทยสถาบันพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันหลักที่สำคัญสถาบันหนึ่งคู่กับสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังคำกล่าวที่ว่า “พระมหากษัตริย์คู่ชาติพุทธศาสน์ไทย” จากคำกล่าวนี้นี้แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ของไทยทุกพระองค์ทรงเคารพและนับถือพระพุทธศาสนา ทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงเจริญรุ่งเรือง ปัจจุบันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระองค์ทรงนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทศพิธราชธรรม เป็นยุทธศาสตร์ปกครองประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยสงบสุขและพระพุทธศาสนาเกิดความมั่นคง จนกระทั่งสังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคการสื่อสารแบบไร้พรมแดน ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิต ทศนคติและความเชื่อในพระพุทธศาสนา สังคมที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นเป็นสังคมตัวอย่าง คือ สังคมสงฆ์ โดยทรงใช้วิธีการทำให้มีระบบการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนและมีระเบียบแบบแผนในการเป็นอยู่ตลอดจนการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้มนุษย์เหล่านั้นได้รับประโยชน์จากการสอนของพระองค์อย่างเต็มที่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543) ในระยะแรกที่พระองค์ทรงประกาศหลักคำสอนนั้นได้มีผู้ให้ความสนใจและเข้ามาศึกษาด้วย ซึ่งพระองค์ทรงดำเนินการรับและสั่งสอนเอง พร้อมกันนั้นก็ส่งไปประกาศศาสนายังชนบทอื่นๆ

เมื่อกิจการของพระศาสนาเจริญเติบโต มีพระภิกษุจำนวนมากเกินกว่าที่จะทรงดูแลได้ทั่วถึง จึงทรงมอบอำนาจหน้าที่ให้พระสงฆ์ดูแลปกครองกันเอง โดยให้เคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโส พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งในฐานะธรรมราชา ทรงปกครองแบบพ่อปกครองลูก หรืออาจารย์ปกครองศิษย์ ถือความสุจริตใจเป็นพื้นฐานและพระพุทธองค์ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ เป็นแบบสามัคคีธรรม ซึ่งเราเรียกว่า “สังฆาธิปไตย” (พระมหาวิชัย ปุณฺณญาโณ, 2542) ทรงวางระเบียบข้อปฏิบัติร่วมกันที่เรียกว่าพระธรรมวินัย เป็นบรรทัดฐานสำหรับยึดถือร่วมกัน พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัย จึงเป็นการจัดตั้งและการจัดองค์กรคณะสงฆ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีการปฏิบัติพัฒนาให้เข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ท่ามกลางการพัฒนาทางการเมืองของฝ่ายอาณาจักรนี้ คณะสงฆ์ก็พยายามที่จะปรับตัวอยู่ตลอดมาแต่ก็ยังทำได้ไม่เต็มที่ ส่งผลให้ในปัจจุบันวัดและพระภิกษุสงฆ์กำลังสูญเสียบทบาทฐานะและ

ความหมายไปจากสังคมมากขึ้นทุกขณะโดยเฉพาะในสังคมเมือง และลักษณะปรากฏการณ์นี้กำลังขยายไปสู่สังคมชนบทมากขึ้นทุกที จนอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันวัดและพระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถรักษาบทบาทเดิมของตนเองในสังคมได้แล้ว (พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, 2513) เมื่อไม่สามารถรักษาบทบาทของตนเองได้ในสังคม จึงถูกมองจากสังคมว่าเป็นองค์กรที่มีความล้าหลังไม่มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ต่าง ๆ ของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ซึ่งการที่ไม่ทำการปรับปรุงหรือทำการเปลี่ยนแปลงตามสังคมนี้นำให้องค์กรคณะสงฆ์ถูกสังคมมองว่าเป็นองค์กรที่มีปัญหาในการบริหารจัดการจัดการมากที่สุดในสังคม เพราะเมื่อเกิดมีปัญหขึ้นในองค์กรคณะสงฆ์ก็ไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างที่สมควรจะเป็น เช่น การแก้ไขปัญหาในกรณีสำนักสันติอโศก หรือในการดำเนินการแก้ปัญหากรณี วัดพระธรรมกาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542) เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ศาสนาในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทุกครั้งที่มีกระแสความคิดหรือกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ไหลบ่ามาในสังคม หากเป็นกระแสใหญ่ผลที่เกิดขึ้นกับศาสนาดั้งเดิมนั้นมักจะมี 4 แบบ คือ

- (1) ศาสนานั้นถูกลดบทบาทลง
- (2) ศาสนาดั้งเดิมโอนอ่อนผ่อนตามไปตามสถานการณ์ใหม่หรือความคิดใหม่
- (3) เกิดการปรับตัวภายในศาสนาเพื่อธำรงคุณค่าเดิมเอาไว้
- (4) ศาสนานั้นปิดตัวเองและพยายามกลับไปหา “ความจริงแท้”

เมื่อศึกษาถึงปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย พบว่า ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้ประสบปัญหาถึงขั้นวิกฤติหลายด้าน ซึ่งสภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตั้งคณะทำงานศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาและพบปัญหาที่เกิดขึ้นดังนี้

- (1) ปัญหาการห่างเหินจากศาสนา
- (2) ปัญหาคุณภาพของชาวพุทธ
- (3) ปัญหาทางประเพณีปฏิบัติผิดพลาดจากพระธรรมวินัย
- (4) ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย
- (5) ปัญหาที่เกิดจากนโยบายและการศึกษา
- (6) ปัญหาที่เกิดจากวิกฤติทางจริยธรรม
- (7) ปัญหาที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาล

ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า แนวโน้มสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นมาจากพุทธศาสนิกชนทั้งเพศบรรพชิตและฆราวาสไม่ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นพุทธศาสนิกชนแต่เพียงในสำมะโนครัวเท่านั้น ไม่ได้เป็นพุทธศาสนิกชนที่เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์แล้วจะมีลักษณะคล้ายสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงศาสนาพุทธเป็นศาสนาฮินดูในประเทศอินเดียเมื่อหนึ่งพันปีที่ผ่านมา

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันรากแก้วของชาติ เป็นศูนย์รวมของ ศรัทธาประชาชน ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคง พุทธศาสนิกชนต้องขจัดสิ่งที่ทำให้ พระพุทธศาสนาเสื่อม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ด้วยศรัทธา ตลอดไป เพื่อเป็นสารประโยชน์แก่พระพุทธศาสนิกชนทุกระดับ ดังพระบรมราโชวาทใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยพระราชทานแก่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ตอนหนึ่งว่า (พระธรรมกิตติวงศ์, 2552) “พระพุทธศาสนาบริบูรณ์ด้วยสัจธรรมที่เป็นสาระและเป็น ประโยชน์ทุกระดับ แต่จะต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ภาวะปัจจุบัน ด้วยศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้องจึงจะเกิดประโยชน์ได้”

จากสารัตถะที่กล่าวมา พบว่า ปัจจุบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทยกำลังเผชิญกับ วิฤติการณ์ปัญหาหลายประการ ทำให้เกิดผลกระทบในเชิงลบ สาเหตุจากการปฏิบัติตน ความคิด ความเชื่อที่ผิดของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย ตลอดจนการปฏิบัติผิดพระธรรมวินัยของบรรพชิต การประพฤติปฏิบัติเหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดความไม่เข้มแข็งและเกิดความเสื่อมใน ระยะเวลาต่อมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าการจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของ พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย เพื่อได้หลักกลยุทธ์ซึ่งเป็นยุทธวิธีสมัยใหม่มาใช้ในการส่งเสริม ความมั่นคงของพุทธศาสนา ซึ่งหลักกลยุทธ์นี้ถือเป็นหลักนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย หน่วยงาน ทั้งในส่วน คณะสงฆ์ไทยและองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา สามารถนำหลักการ จัดการองค์กรสงฆ์ไปใช้บูรณาการให้เกิดประโยชน์ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้ คงอยู่สืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน
- 2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์
- 2.3 เพื่อนำเสนอการจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่ง ประเทศไทย

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประกอบด้วย (1) การศึกษาประเด็นที่ว่าด้วยการจัดการองค์กรสงฆ์ของพระพุทเจ้าใน ครึ่งพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (2) การศึกษาแนวคิดในการจัดการองค์กรสงฆ์สมัยใหม่ จากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้กำหนดกรอบการศึกษาและโครงสร้างของ สถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย การจัดการกำหนดกลยุทธ์หรือองค์ประกอบอื่นๆ ที่มีความ เกี่ยวข้องกับการจัดองค์กรและการส่งเสริมแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติ และ (3) การศึกษาเพื่อการ วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างในการจัดการองค์กรของพระพุทธศาสนาและ แนวคิดการจัดการองค์กรสงฆ์สมัยใหม่เพื่อบูรณาการสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

3.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดประชากรที่ศึกษา จำนวน 25 รูป/คน โดยการใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสังเคราะห์การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย โดยใช้วิทยาการการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาภาคสนาม (Field Study)

4.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่ใช้วิจัย ได้ กำหนดขอบเขตด้านประชากรในการสัมภาษณ์ให้ข้อมูลด้านการบริหารจัดการองค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เป็นแบบเจาะจง

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการหลักในการทำให้ได้มาซึ่งข้อมูล กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปในการกำหนดเนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีของการกำหนดยุทธศาสตร์ ทั้งในส่วน of ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source)

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกระบวนการที่ทำให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้การจัดการจัดกลุ่มข้อมูล การจำแนกข้อมูล และการแปลความข้อมูล ทำให้โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก เพื่อมุ่งให้ได้หลักการจัดการองค์กรสงฆ์ตามแบบพระพุทธเจ้าที่นำมาประยุกต์ใช้กับการจัดองค์กรต่าง ๆ ตามหลักทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่ เพื่อให้ได้ความเหมือนและความต่างของรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรพระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาลกับรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรตามหลักทฤษฎีสมัยใหม่ โดยการวิเคราะห์ SWOT เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมได้มาสรุปเป็นกรอบในการสังเคราะห์ต่อไป

5. ผลการวิจัย

จากการศึกษาการจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

5.1.1 สภาพการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน

จากการศึกษาการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 25 รูป/คน จึงได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ

(1) โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทย

การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ไทยในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการบริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการบริหาร/การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการบริหารจัดการวัด เชื่อว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการบริหาร/การปกครองวัดและคณะสงฆ์ ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมัวเมาคิดทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการบริหาร/การปกครองอยู่เสมอ วัดซึ่งเป็นรากฐานอันสำคัญของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาก็จะเกิดความมั่นคง ย่อมส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงไปด้วยเช่นกัน

(2) โครงสร้างการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์

การบริหารจัดการกิจการงานคณะสงฆ์ ในปัจจุบันเป็นไปตามพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ โดยการบริหารและการปกครองของคณะสงฆ์ เป็นไปในรูปแบบการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค เป็นไปตามความในมาตรา 22 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่กำหนด ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นคือ 1) เจ้าคณะภาค 2) รองเจ้าคณะภาค 3) เจ้าคณะจังหวัด 4) รองเจ้าคณะจังหวัด 5) เจ้าคณะอำเภอ 6) รองเจ้าคณะอำเภอ 7) เจ้าคณะตำบล และ 8) เจ้าอาวาส

(3) ปัญหาในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์

มีประเด็นสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และปัญหาด้านความสัมพันธ์กับชุมชน หน่วยงานของรัฐ อันเป็นปัญหาที่สำคัญและใหญ่สำหรับวัดและคณะสงฆ์ ต้องตระหนักและรีบเร่งหาทางแก้ไขอย่างเหมาะสมดังต่อไปนี้

5.1.2 องค์ประกอบของการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์

การบริหารจัดตั้งสถาบันสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นความพยายามอย่างหนึ่ง ที่ต้องการจะนำเสนอทัศนะในการแก้ไขปัญหของสังคมในรูปแบบใหม่ เพื่อให้เป็นสังคมทางเลือกที่มีความเสมอภาค เสรีภาพ และภราดรภาพ ในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล จึงมีนัยของความสัมพันธ์กับสภาพบริบททางสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก และในความเป็นจริงการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ขององค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรใดก็ตาม ย่อมต้องมีพื้นฐานมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่องค์กรนั้น ๆ ดำรงอยู่เป็นหลัก การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์กรคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลก็หนีไม่พ้นจากเหตุผลนี้เหมือนกัน เมื่อมีการจัดตั้งคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาขึ้น จึงทำให้มีผู้เลื่อมใสศรัทธาเข้ามาบวชเป็นสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดระบบ วางระเบียบ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุข และสามารถบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาจึงตามมา อาการที่พระพุทธเจ้าทรงจัดระบบวางระเบียบไว้เป็นแบบแผนหรือข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันนี้ เรียกว่า การบัญญัติพระธรรมวินัย และการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ พระธรรมวินัย เพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครองและให้การศึกษาแก่สมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์นี้เอง คือ การจัดองค์กรคณะสงฆ์

การจัดองค์กรคณะสงฆ์ จึงเป็นการจัดสภาพการเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาและการพัฒนาตนเองของสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ โดยพุทธวิธีในการจัดองค์กรคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล มี 3 ประการ คือ

1. การจัดตั้งและการจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงกำหนดหลักการและจุดหมายไว้เป็นการเฉพาะ สามารถจัดได้ 3 ระดับ คือ ประโยชน์ในระดับปัจเจกบุคคล ประโยชน์ส่วนรวม และประโยชน์อันสูงสุดที่เรียกว่า พระนิพพาน ประโยชน์ทั้งสามประการนี้ทรงเน้นให้สมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดหมายสูงสุดเพราะเป็นจุดหมายหลักของพระศาสนา

2. การแบ่งงานในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงยึดหลักจุดหมายขององค์กรคณะสงฆ์เป็นแนวทาง โดยมีลักษณะของการแบ่งงานเป็น 3 ประเภท คือ ลักษณะงานหลักที่มีการปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ลักษณะงานที่เป็นแผนก และลักษณะงานที่อาศัยความชำนาญเฉพาะด้าน การแบ่งงานทั้ง 3 ประเภท เป็นไปตามรูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นในองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยนั้น การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้มีการบรรลุตามจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

3. การมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล มีลักษณะการมอบหมายหน้าที่ใน 2 ลักษณะ คือ การมอบหน้าที่ด้วยการให้ตำแหน่ง และการสร้างพันธมิตรต่อหน้าที่ โดยกระบวนการในการแต่งตั้งเป็นการลงมติของหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันด้วยการพิจารณาตาม

หลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้เป็นหลักการ เพื่อการมอบหมายหน้าที่และผู้ที่ได้รับแต่งตั้งสามารถปฏิบัติงานแทนหมู่คณะได้ ตามกำลังความสามารถและปราศจากอคติ

การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงมีลักษณะที่เป็นการเฉพาะและเหมาะสมกับธรรมชาติทางภูมิศาสตร์และสังคมอินเดียในสมัยนั้น ดังจะเห็นผลสำเร็จได้จากการที่พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงและแพร่หลายในสังคมอินเดียขณะนั้น เพราะพระพุทธเจ้าทรงจัดองค์กรคณะสงฆ์ ด้วยการที่ทรงคำนึงถึงจุดหมายหมายของพระศาสนาเป็นหลัก โดยทรงอาศัยสภาพล้อมของสังคมทั้งภายนอกและภายในสังคมสงฆ์เป็นองค์ประกอบ ในการบริหารและจัดการให้การดำเนินกิจการขององค์กรคณะสงฆ์เป็นไปด้วยดี

5.1.3 การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

องค์ประกอบการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ตามหลักการบริหารจัดการแบบ 5M การบริหารจัดการกิจการงานของวัดของคณะสงฆ์ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ผู้บริหารวัดของคณะสงฆ์ พึงมีการพัฒนาบุคลากร เพื่อพัฒนาเพิ่มศักยภาพในงานของวัดและคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ

- (1) ด้านการปกครอง
- (2) ด้านการศาสนศึกษา
- (3) ด้านการเผยแผ่
- (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- (5) ด้านการสาธารณูปการ และ
- (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

องค์ประกอบการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย สามารถเชื่อมโยงเข้ากับการบริหารจัดการองค์กรเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จแบบ 5M สรุปได้ดังนี้คือ

(1) M ตัวที่ 1 : (man) คือ คน/บุคลากรคณะสงฆ์

ในการปฏิบัติงานการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ ถือว่า “คน/พุทธบริษัท” เป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดที่จะขับเคลื่อนให้งานของวัดและคณะสงฆ์ ไปสู่ความสำเร็จ ผู้บริหารวัดพึงมีการพัฒนาบุคลากร เพื่อพัฒนาเพิ่มศักยภาพในงานของวัดและคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้ให้แก่คณะกรรมการแต่ละชุดด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสัมมนา การศึกษาดูงานในสถานที่ต่าง ๆ โดยอาศัยหลักการและกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อให้เป็นปสาทนิยมชน ตระหนักถึงสมณสัญญาและหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนอยู่เสมอ ซึ่งในกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน จะต้องเน้นการพัฒนา 3 กระบวนการ คือ 1. การพัฒนาคน (หลักบวร = บ้าน/ชุมชน+วัด+รัฐ อันรวมถึงพุทธบริษัท 4) 2. องค์ความรู้(ธรรมวินัย) และทฤษฎีวิทยาการต่างๆ

3. กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มสังคม องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การตื่นรู้และเบิกบานในบริหารจัดการในกิจการคณะสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนาแบบพุทธะ เพื่อความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

(2) M ตัวที่ 2 : (money) คือ “เงิน/งบประมาณ” ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์

การบริหารจัดการวัดเรียกว่า งบประมาณในการบริหารจัดการวัด ในงานของวัดและคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการกิจการงานของวัดที่เกี่ยวข้อง ต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามระเบียบกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด มีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ ซึ่งผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์จะต้องตระหนักในเรื่องนี้ให้มาก เพราะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องคือ พระพุทธโอวาท 3 เป็นธรรมที่ผู้บริหารจะทำให้ประสบผลสำเร็จได้ดี

(3) M ตัวที่ 3 : (Materials) วัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือในการบริหารจัดการคณะสงฆ์

เป็นการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่วัดและคณะสงฆ์ใช้บริหารจัดการวัดทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อย่างประหยัดคุ้มค่า เพราะวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องนั้น ล้วนแต่ใช้งบประมาณในการจัดหาประกอบ สนับสนุน และหากใช้อย่างไม่รู้คุณค่า จะทำให้สิ้นเปลืองวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนงบประมาณที่ได้จะไม่เหมาะสม สอดคล้อง และการใช้งบประมาณจะต้องตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์ สุจริต ผู้บริหาร/ผู้ปกครองวัดมีการทำงานที่เป็นระบบ ทีมงานในแต่ละทีมของวัดได้ลงมือปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย โดยจะต้องอาศัยหลักการปฏิบัติเชิงคุณภาพ

(4) M ตัวที่ 4 : (Management) การบริหารจัดการวัด

ผู้บริหารจัดการงานคณะสงฆ์และวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ผู้บริหารวัดในทุกระดับ ย่อมต้องมีวิสัยทัศน์รู้แจ้งเห็นจริง มองงานอย่างเข้าใจ เชี่ยวชาญ สามารถกำหนดขั้นตอน อธิบายกำกับ ควบคุม ทั้งคนและงานได้อย่างสอดคล้อง และมีการพัฒนาตนเอง พัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ มีหลักกระบวนการบริหารงานแบบ POSDCORB โดยผู้บริหารวัดต้องใช้ดุลยพินิจพิจารณาหยิบยกเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ บริบท สิ่งแวดล้อม ขององค์กร หน่วยงานที่มีความแตกต่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ

(5) M ตัวที่ 5 : (Moral) หลักคุณธรรม

การบริหารวัดของคณะสงฆ์ ในงานกิจกรรมทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ในปัจจุบันนี้ ยังคงใช้หลักการบริหาร/ปกครอง

โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นแกนหลักถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญ เพราะถ้ามีระบบปกครองที่วัดและพระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารจัดการวัดที่ดีนั้น จะต้องรู้รูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิด ซึ่งขึ้นอยู่กับ การแบ่งงาน มอบอำนาจ กระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน การปกครองการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช หรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการบริหารจัดการหลายประการ นับว่าเป็นหลักสำคัญที่เจ้าคณะผู้ปกครอง ผู้นำ ผู้บริหารวัดจำเป็นต้องให้ความสำคัญและนำมาใช้กับการปกครองบริหารจัดการวัดจึงจะเหมาะสมกับสถานการณ์ปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ได้ดี จะต้องมียุติปัญญาดี จะต้องมีความฉลาดทางอารมณ์ จะต้องมีความฉลาดทางศีลธรรม และจะต้องมีความปรารถนาที่จะก้าวหน้าไปสู่จุดหมายอย่างอริยสังฆะ

6. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง “การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” มีข้อค้นพบที่สำคัญ ผู้วิจัยจึงนำมาอภิปรายผล ดังนี้

สำหรับหลักการการปกครองของคณะสงฆ์ จากการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติหลักธรรมคำสั่งสอนไว้มากมาย ผู้วิจัยกล่าวว่า หลักการด้านการบริหารที่สำคัญ ๆ ได้แก่ หลักการต่อไปนี้

- (1) มีพระธรรมวินัยเป็นใหญ่
- (2) มีการกระจายหน้าที่
- (3) มีความสามัคคี
- (4) มีความเป็นเอกภาพ และ
- (5) มีความเสมอภาค

ซึ่งหลักการที่ผู้วิจัยกล่าวมาในเบื้องต้นนี้มีความสอดคล้องกับคุณสมบัติของ พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) ได้ศึกษาดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2” โดยพบว่า

1. รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505
2. การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค 2 องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง
3. รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2 ควร เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับ

จังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนด และมอบหมาย (พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโธ), 2557)

ยังมีความสอดคล้องกับคุศุณิพนธ์ของ พระมหาธาตุ วิโรจโน (2557) ซึ่งได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” โดยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ 4 คือ (1) การสร้างวิสัยทัศน์ (2) การศึกษา (3) การอบรม และ (4) การดูงาน ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้แก่ สิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ภาวนา 4 อธิบาท 4 และสัปปุริสธรรม 7 รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนวพระพุทธศาสนาที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ควรมีการบูรณาการการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่

(1) ด้านการปกครอง ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรม คือ พรหมวิหาร 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับการปกครองมากที่สุด

(2) ด้านการศาสนศึกษา ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ สิกขา 3 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐ (3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ สังคหวัตถุ 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานหมุนวนไว้ให้สามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

(4) ด้านการเผยแผ่ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ ภาวนา 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมสำหรับการพัฒนา ผีกรอบมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

(5) ด้านการสาธารณูปการ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ อธิบาท 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ

(6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ สัปปุริสธรรม 7 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้เป็นอย่างดี และด้วยการประยุกต์หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป และหลักธรรม แต่ละหัวข้อสามารถยังการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ส่วนหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของภิกษุสงฆ์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมสังฆานั้นมี 3 หมวดด้วยกัน ได้แก่

- (1) ธรรมเพื่อความดีงามในฐานะเป็นภิกษุ
- (2) ธรรมเพื่อความดีงามในฐานะเป็นสมาชิกแห่งสงฆ์ และ
- (3) ธรรมเพื่อความดีงามความสำเร็จในฐานะเป็นผู้สั่งสอนและได้รับการสั่งสอน

จากรายละเอียดที่กล่าวมานี้มีความสอดคล้องกับคหุณินพนธ์ของ พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฒโน) (2557) ซึ่งได้ศึกษาคหุณินพนธ์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” โดยพบว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นหลักการพัฒนามนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนาทุนมนุษย์ให้พ้นจากบ่วงแห่งทุกข์ พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักอริยสัจ 4 มาเป็นกรอบให้เกิดการแก้ไขเชิงระบบ ขณะที่วิธีการหรือแนวทางนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์ 8 มาเป็นเครื่องชี้ทาง ทั้งนี้มรรคมีองค์ 8 นั้นพระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักย่อยให้เหลือเพียง 3 ส่วนสำคัญที่จะสนับสนุนเพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์ซึ่งก็คือ “หลักไตรสิกขา” ในส่วนของรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านศีลจะเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาใน 4 มิติตามหลักปริสุทธศีล 4 ส่วนการพัฒนาด้านสมาธิถือเป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้มีสมาธิ ประกอบด้วย (1) การพัฒนาคุณภาพจิตใจให้ตั้งงามให้เป็นจิตใจที่บริสุทธิ์ ประณีต ประเสริฐ (2) การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง แก่กล้าสามารถ และ (3) การพัฒนาความสุภาพของจิตใจเป็นการพัฒนาให้มีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจที่มีความร่าเริง สดชื่น ปิติและอิ่มเอิบใจ สำหรับการพัฒนาทุนมนุษย์ในขั้นสูงสุดหรือด้านปัญญา ประกอบด้วย (1) การพัฒนาเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ลึกซึ้งและชัดเจน (2) การพัฒนาเพื่อช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องตั้งงาม และ (3) การพัฒนาปัญญาขั้นสูงที่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจและสามารถเข้าถึงจนสามารถปรับตัว ปรับใจ ไปในทิศทางที่ถูกต้อง และมีชีวิตที่เป็นอยู่หรือดำรงอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับคหุณินพนธ์ของ สุขุมลย์ ประสมศักดิ์ (2556) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน” โดยพบว่า สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด สามารถจำแนกได้ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

- (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม
- (2) นโยบายภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถควบคุมและไม่สามารถรักษามาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมได้
- (3) ประชาชนขาดองค์ความรู้และไม่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างต่อเนื่อง
- (4) เครือข่ายของสมาคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมู่บ้านไม่สามารถจะบูรณาการการทำงานในเชิงเครือข่ายได้ และการบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

จากหลักการสำหรับการปกครองของคณะสงฆ์ดังกล่าวมาสามารถสรุปได้ในพระธรรมวินัย เพราะเป็นหัวใจหลักของการปกครองของคณะสงฆ์ ทำให้คณะสงฆ์ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

กระบวนการบริหารองค์กรในปัจจุบันก็ตาม เจ้าอาวาสวัดทุกรูป ควรมีการบริหารกระบวนการแบบธรรมาธิปไตย กล่าวคือ การบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังข้อคิดเห็นในลักษณะ

การปฐกษัตริยาหรือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาส ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ

(1) ปัจจัยหลัก หรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ ระยะเวลาในการบวช ระดับการศึกษา และกระบวนการบริหารในการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น

(2) ปัจจัยเสริม หรือปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ได้แก่ สภาพแวดล้อม ท่าเลที่ตั้ง บรรยากาศในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทาง ศิลปวัฒนธรรมและอื่น ๆ กล่าวคือ รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

- (1) สร้างความสัมพันธ์ ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาความต้องการของชุมชน
- (2) วิเคราะห์ปัญหา การพิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโครงการ
- (3) ทดลองและประเมินผลการใช้
- (4) การคืนความรู้สู่ชุมชน

7. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” ทำให้ได้ข้อเสนอแนะในประเด็นหลักแก่ผู้บริหารงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ คณะสงฆ์ และหน่วยงานปฏิบัติการเพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติงานอันจะนำมาซึ่งประโยชน์ แก่คณะสงฆ์ และสถาบันพระพุทธศาสนา ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ควรมิบทบาทเข้าไปแก้ไขปัญหาย่างเหตุผล ไม่ลำเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น ปัญหาเรื่องความขัดแย้งของคนในชุมชน และปัญหาเรื่องการขาด ศีลธรรม เป็นต้น

2. พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ต้องมีบทบาทและตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนในการบริหารจัดการองค์กรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3. องค์กรทางคณะสงฆ์และภาครัฐที่ต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ของตนและมีความต้องการพัฒนาวิชาการความรู้ของหน่วยงานและประสงค์จะทำงานด้านองค์กร เพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น ควรสนับสนุนกิจกรรมด้านการวิจัยและพัฒนาสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้ เกิดขึ้น

4. พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ควรพัฒนาบทบาทที่มีต่อชุมชน จากฐานะที่เป็นเพียง ผู้ให้การสนับสนุนร่วมกับองค์กรพัฒนาชุมชนต่างๆ ไปเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการเสริมสร้าง ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการแนะนำ เพื่อโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการ เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

5. พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ต้องเป็นสื่อกลางในการชักชวนประชาชนให้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนของตนด้วยความเต็มใจ และต้องประสานงานกับภาครัฐและองค์กรเอกชนต่างๆ

ให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพแก่คนในชุมชน เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาของผู้รุ่นใหม่ เพื่อการเตรียมความพร้อมให้แก่การเป็นผู้นำ และส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องการเงินและสวัสดิการเพื่อให้ผู้นำที่มีความสามารถในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง พระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนและผู้นำด้านจิตวิญญาณ ควรพัฒนาการเป็นผู้นำทั้งพระสงฆ์ด้วยกันเองหรือพัฒนาฆราวาสผู้มีความเสียสละแก่ชุมชน

2. ควรนำผลของการศึกษาวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาการสงเคราะห์ในสถานที่อื่นๆ โดยการปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานที่นั้นๆ จะเป็นการต่อยอดงานพัฒนาการสงเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และควรนำปัญหาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้มาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังมีปัญหาลูก โดยให้ทุกๆ ฝ่ายทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองหรือฝ่ายผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงในงานสาธารณสงเคราะห์ ให้มีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหา

7.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- (1) ควรศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ด้วยหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- (2) ควรศึกษาคุณค่าและประโยชน์ของการบริหารจัดการองค์พระพุทธศาสนาในทุก ๆ สังคม หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานพระศาสนา
- (3) ควรศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการองค์พระพุทธศาสนากับการบริหารจัดการองค์กรในศาสนาอื่นๆ เช่น คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ เป็นต้น
- (4) ควรศึกษาเปรียบเทียบหลักการและวิธีการบริหารองค์พระพุทธศาสนาของพระภิกษุณีกับพระภิกษุสงฆ์ ว่ามีหลักการบริหารบริหารอย่างไร

บรรณานุกรม

- ปรัชญา ชุมนาสีว. (2552). “การพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กรด้วย E.Q.”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พนิดา คล้อยสวัสดิ์. (2551). “ปัจจัยเอื้อและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรังค์ ฐิตวฑฺฒโน). (2557). “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. *วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโธ). (2557). “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนต่งส้ง ภาค 2”. *วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *กรณีธรรมกาย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม,
- พระมหาธฤติ วิโรจโน. (2557). “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”. *วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประยุทธิ์ ปยุตฺโต. (2513). “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน”. ในบันทึกการสัมมนา เรื่องพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร.
- พิรัชย์ ศรีราม. (2556). “ยุทธศาสตร์การพัฒนาธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรมในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. *วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุขุมาลัย ประสมศักดิ์. (2556). “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน”. *วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อภิษฎา ศรีเครือดัง. (2556). “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ”. *วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

